

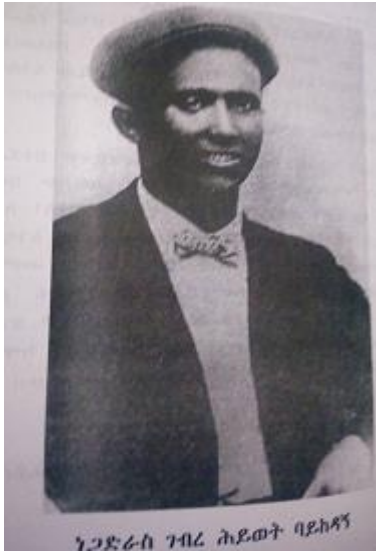
ብዛዕባ ሊቕ ገብረሕይወት ባይኸዳኝ፡ግብረመልሴ ንቢቢሲ ትግርኛ

አብርሃም ብርሃነ
05-11-21

=====////////////////=====////////////////=====////////////////=====

ክቡራት አንብብቲ፡ከመይ ትኸኑ አለኹም፤ ሰላም ወ ሊላይ ክኸዕነልኩም እመነይ።በሉ ናብ ቕውምነገረይ ብቐጥታ ክእትወኹም እፈቱ።

ከምቲ ኣብ ርእሰ ነገሩ ሰፊሩ ዘሎ፡ዝተፈላለዩ ትካላት ማዕከናት ዜና ብፍላጥን ብዘይፍላጥን ዘንቐሎ ኣካይዳ፡ናብ ህዝቢ በብጊዚኡ ዝቐርብኦ ሓበሬታት ጌጋ ዝሓዘ ኮይኑ ከከም ኩነታቱ፤አብ ሙድረኻቱ የጓንፈኻዮ። “ርእይቶኹምን ነቐፌታኹም የድልየና ኢዩ!!” ወርትግ ዝብላ እኳ ተኸና ግን ብተግባር ክውን ክኸውን ምርኣይ ዚውቱር ዳርጋ ኣይከኑን፤ዮ።

ጌጋድራሰ ገብረ ሕይወት ባይኸዳኝ

ከም ኣነ ኣብ ዝሓለፈ ነዊሕ ዓመታት ንዝተፈላለዩ ማዕከናት ዜና ርእይቶን ሓሳብን እንሓንሳብ ድማ ነቐፌታይ ምስዳድ ባህ ስለ ዝብለኒ እሰድድ፤ዮ።ከም ድምጺ ሓፋሽን ጋዜጣ ሓዳስ ኤርትራን ኩነ ቲቪን መርበብ ሓበሬታትትን-ስለ-ዘይበሰልና ኢዩ ዘየቐረብዎ ንብል ነበርና-ግን ልቢ ምስ ገበርካ ለካ ግናይ ባህሊ ምጳኑ ይስወጠኻ እዩ።

ብድሕሪኡ እውን ኣብ ዝተፈላለዩ ማዕከናት ዜና ከም እኒ፡ድምጺ ወያነ፣ፋና፣ዋልታን ኢትቪን ዝሓመሰላ ትካላት ዜናን ሓበሬታን ድማ ግዲ ልቢ ገይርና፤ነቲ ዘድልየና ንከታተሎ ኮይና፡ንሳተንን መሰልተንን ኸአ፡ዝበኣሳ ኮይነን ትረኽበን ኢኻ።እዚ ምስክርነት እዚ ብቐንዱ ናተይ ምስክርነት እዩ።ናይ ካልኦት`ውን ተመሳሳሊ ከም-ዝኸውን ፅኑዕ እምነትን ትዕዘብትን ኣለኒ`ዮ ግን ኣብ ናተይ ኢዩ ክግደስ ምርኩስ ገይረ ክጽሕፍ እፈቱ።

እሞ ደአ፡እዘን ንህዝቢ ከነገልግል ኢና ተበጊስና`ዶ ወይ ቆይምና ዝብላ ‘ትካላት ዝተሰመዖ’-ንመትከል መርሖ ማዕከናት ዜና ጥሒሽን ከም ድላይይ እምበር ከም ድላይ ኣንብብተን ወይ ተከታተልተን ክኸና ዘይከኣላ፡እቲ ኣመጸጽኦ እቶም ዘቆምወን ወደባትን መንግሥታትን ዘምፅእዎ ድሕሩን ግጉይን ስርዓትን ኣካይዳን ዘስዓቦ ምኳኑ ርዱእ እመስለኒ።ንሱ ድማ ኣብ ሕይወት ነፍሲወከፍ ዝሸረፍ ኣሉታዊ ሳዕቤን ብምህላው ጠንቂ ይኸውን ከም ዘሎ እምነተይ ኢዩ።ርዲእተይ እውን ኢዩ።

እታ ሓንቲ ክትገብራ ትኸእል ድማ መመሊስኻ ምጽሓፍን ትፈልጦ ምንጋርን ኢዩ።ምቐባሉን ዘይምቐባሉን ድማ ከከም ሰቡን ትካሉን ይኸውን እዩ ዝብል እምነት ኣለኒ።ንቢቢሲ ትግርኛ ኣተኸሮ ዝገበርክሉ ምክንያት ድማ ልዑል ትጽቢት ገይረ ብምንባረይ`ዮ።ትካል ቢቢሲ ብቋንቋ ትግርኛ መደባት ከቃልሕ ኢዩ ዝብል ሓበሬታ ካብ ንሰምዕ ኣትሒዙ፤ ኣነን ብጸተይን ዓቢይ ተስፋን ትጽቢትን ነይሩና ኢዩ።ብተግባር ግን ኣነን ብጸተይን ከም ትጽቢትናን ሃንቃናን ኣይከኑልናን ዘሎ።ምናልባሽ ከማሓይሹ ይኸእሉ እዮም ዝብል ግን ብገለ ሸነኹ ኣሎ`ዮ።ኣብዚ ቐረባ ዓመታት ብዝረኣናዮን ዝተዓዘብናዮን ግን ትዕዘብትናን ምክትታልናን ዝዕግብ ኣይከኑን ዘሎ።

ከም ወልቀይ እኳ ኣብ ዝረኣኸዎ ጌጋታት ዝበልክዎን ክእረም ሓሊነ ዝጸሓፍኸዎ ርእይቶታት-ኣብ ለሰ ባይታ ቐቡልን ዕንጋለ መልሴ ክወሃበሉ ርእየ ሰሚዔን ርእይዮን ኣይፈልጥን?ዮ።እዚ ካብ ኩነ ካብ ሎሚ ጀሚረ ክእረም ዝበልኸዎ ሓበሬታን ካልእ ርኤታትን፤ ኣብ ዝሓዘክሉ ብኸምዚ ሣውያ ገይረ ክጽሕፍ ኣንቐለ ምህላወይ ክሕብር እፈቱ።ሓደ ትካል ዜናን ሓበሬታን ከምቲ መርሖኡን ጭርሖኡን ዝብሎ መሠረት፡ኣሳታፍን ደሞክራሲያውን ኩነ ካብ ተሓታትነትን ፍትሓዊ ኣሰራርሓን ክህልዎ ትሓስብን ትምነይን ኢኻ።

ገብረሕይወት ባይከዳኝ፡ አብ ምዕባለ ስነ ቁጠባ ሃንዳስን ቀላስን ምዃኖም ምሁራት ሥነ ቁጠባን ተመራመርቲ ታሪኽን ዝገልጽዎ ሓቂ ዩ። ገብረሕይወት፡ አብ እምኩሉ ከም ዝተምሃረ ኣይግለጽን ኢዩ። ናብ ባጽዕ ዝኸደሉ ኣገባብ እውን ካብቲ ክእረም ዘለዎ ነጥቢ ሓደዮ።

#ገብረሕይወት ባይከዳኝ፡ ካብ ጀርመን ምስ መጹ እውን፡ አብ ኣባሻውል ይቕመጡ ነይሮም ኢዮም። ናብ ባጽዕ እውን እናሻዕ ይወርዱ ነበሩ። ብፍላይ ድማ ምስቶም ፈላጊ ናውቲ ማሕተም ካብ ኤውሮጳ ካብ ምኒሊክ ተላኢኹም ዘምጽኡ ዝነበሩ፡ ወልቀታይ ብጻዮምን ምስ ማህደረ ቃል ተወልደመድህን ይኹን ምስ ክቡር ኣቶ ጳውሎስ መንኣመናም (ናይ ማሕርር ብጻዮም) ብምዃን ይመላለሱ ነይሮምዮም።

#ኢኖ ሊትማን፡ ካብ ከረን ናብ ዓድዋን ኣክሱምን ከመጽእ ከሎ፡ ምስቶም ዓቢይ ምሁር ኣዝማች ገብረሚካኤል ግርሙ (ኣከለጉዘታይ)፡ አብ ታሪኽን ቋንቋን ኣብ ዘድንዓሉ እዋን ብኣላይላነት ደጃዝማች ገብረሥላሴ፡ ምስ ካህናት ካቶሊክን ኦርቶዶክስን ክላዘቡን ኢሂን ምሂን ክበሃሃሉን ኸለዉ፡ ብጉድለት ጥዕና ምኽንያት ከም ትጽቢቶም ከሳትፍዎ ኣይከአሉን ኢዮም። ግን እጃሙ ብተዘዋዋሪ እገብር ነይሩ ኢዩ።

#ብሓጺሩ አብ ጉዳይ ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ፡ ማማ ሕይወት ገብረሕይወትን በዓል ቤተን ብላታ ኣጽብሓ ገብረሕይወት፡ ብጽሑፍ ሰኖዶም ተሃልዮም፡ ምስ ወደም ክቡር ፓስተር ታደሰ ተዘራሪብና፡ ገለ ክንገብር ተስፋ

~ ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ ከመይ እዩ ኣማውት'ኦም፡
=====

ብዛዕባ ስርሓውትን ጽሑፋትን፡ ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ ብዙሓት ሙሁራት ኣብዚ 100 ዓመት መበራብርን ቀላሲ ኣንፈት ምርምርን ኮይንዎም እዩ።

ነጋድራስ ገብረሕይወት ዘበርኽትዎ ደርማስ ኣስተዋጽ'ኦ፡ አብ ዝተፈላለዩ ዩኒቨርስታት ንምርምርን መጽናዕትን ባብ ኣርሒዶ እዩ። ኣጋጣሚ ኮይኑ፡ ትማሊ ኣብ ጉዳይ ወልደ'ኣብ ወልደማሪያም 'ወልወል' ኣድሂብና ምስ ሓንቲ ተጋዳሊት ነበር ዕላል ከፊትና ህጁም ንብል።

እታ ተጋዳሊት ፖለቲካዊ ትንታነ ክትህብ ከላ ደስ እያ ትብለኒ ወትሩ፤ ሓደው ኣብ ኣዘራርብኦ ትሕትና ኣለዎ፡ በቲ ሓደ ከኣ ልዝብ ኢላ ብምቕሉልል ኣገባብ እያ ትትንትን። ዳርጋ መስታ ኣደይ ትከውን እያ። ግና ከም መሓዛይ እየ ዝርእያ። ክንዲ ዝኮነ ከኣ በቃ ደስ ዝበለና ጉዳይ፡ ኣልዒልና ብናጻን ብኩፋት መድረኽን ኣብ መጋሪያ-ዕላል ብርሱን ማህገራዊ ወኒ ንሃልል ኢና ኣብዝሓ ጊዜ ክብል እደፍርዮ።

እሞ ትማሊ ኣብ ጉዳይ ወልወል ኣድሂብና ክንዛራረብ ከለና፡ "ኣበይ ዲዩ ትውልዶም፤ እዞም ኣብ ኤርትራ ፖለቲካ ስሞም ዝለዓል እንዲዩ ሓቀይ ትብለኒ።"

ኣነ ከኣ፡ "እው፡ ልኽዕ ኢኺ በልኽዎ።"

"እሞ ብዛብዕ'ኦም ብዙሕ እዩ ዝበሃል ግን ጥልቕ ዝበለ ኣፍልጦ የብለይን።"- በለትኒ መንፈስ ትሕትና ብዘለዎ ቃና።

ኣነ ኸኣ፡ "እው፡ ንናጽነት ኤርትራ ተቓሊሶም እዮም-ኤርትራዊ ውን ኢዮም፤ ግና ትውልዶም ዋላ ባዕሎም 'ትግራዊይ ኢንዲኩም ምስ በልዎም፡ ኣብ ሓደ መድረኽ'፡ ብዘይነግፈረግ ትግራዊይ ምዃኖም ከምዝገለጹ ብሰፊሑ ይንገር እዩ። ኣብ መጽሓፍ 'ኣይንፈላለ' ከማን ኣሎ እዩ።" ይብላ።

ወሲኸ ኸአ: "እው ብዛዕባ አቦይ ወልደ'አብ ብዙሕ ሳዕ ይዘረብ እዩ። ገሊጾም ወዲ አክሱም እዮም ዝብሉ አለዉ። ወዲ ተንቤን እዮም ዝብሉ ገለ ኤርትራውያን'ውን አለዉ'ዮም። ትታ ብዙሕ ፍሉጥ ሰብ ተኮይንካ እትን እትን እዩ ዝበሃለልካ ኢሊ ዘረባይ ቀጺለ።"

እምበር አብ ዓድዋ: 'ዞንጉይ' ዝበሃል ዓዲ አዲኦም፣ አብ እንዳባገላና ሽረ ድማ ዓዲ ወላዲ አብኦም ኢዩ ዓዶም በልክዋ ነዛ ተጋዳሊት ነበር መሓዛይ።

ንሳ ከአ: "ብምግራም ዞንጉይ ደአ ዓድና እንዲዩ፣ ማለት ናይ አቦይ ወላዲዮይ፣ አብ ዞንጉይ እዩ፣ ናይ አደይ ከአ አብ ሎጎምቲ እዩ።"-ትብለኒ።

አነ ድማ: "ናይ ታሪኽ ፈላግትን አብ ሥነ ዓውዲ ቕጠባ ሙሁራትን ዝኮኑ አብ አስመራ ብዛዕባ ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ ክዛረቡ ከለዉ፣ ወዲ ሎጎምቲ ምዃኖም ይዛረቡ ምንባሮም ቕጂል ይብለኒ እሞ፣ ንነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ ጓል ዓዶም ኢኺ ማለት ድዩ፣-በሊ ክትሕግዝኒ ኢኺ ሓበሬታ ናቶም እምብዛ ስለዘገድሰኒ እብላ።"

"እዋእ። ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ፣ ደአ ነደይ አኩ'አ እንዲዮም፣ ይሕግዘካ እምበር ታሪኽም ተደሊካዮ፣ ትብለኒ።" አዲአ ወይዘሮ ጸሃይቱ ኪዳንኡ እዩ ዝበሃል በዓል ሎጎምቲ ኢዮን።-ሕጉስ በልኩ ብልበይ ንሃንቃይ ምስክርነት ብምርካብይ።

ገራሙኒ ብሓጺር መንገዲ ፈጣሪ፣ ብዙሕ ጊዜ ብከምዚ መንገዲ ኸንደይ ታሪኽ ይፈጥረለይ እዩ፣ እሞ ድማ ስራሕ ፈጣሪ ይገርመኒ! በሊ ሓደራኺ አብ አማውታን ግለ ታሪኮምን ቆልዑት ኮይና ንሰምዖ ነገር ስለዘሎ አጣልለይ ኢኺ።" እብላ።

"ሕራይ! ከማን አማውት'ኦም፣ 'ብቕንኢ እዮም ተቀቲሎም እዩ' ተባሂሉ ዝንገረና።" ምስ በለትኒ።

አመና ተገሪመ ምኽኒያቱ አብ ጊዜ ኃይለሥላሴ ኮነ አብ ጊዜ ደርጊ ብጸሓፍትን ብጋዜጠኛታትን ኸነ ሙሁራትን አማውታ ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ ፣ 'ብዝሓደሮም ሕዱር ሕማም፣ ካብ'ዛ ዓለም ብሞት ከም-ዘተፈለዩ' እዩ ዝዛረብን ዝጸሓፍን ነይሩ ዝብል ካብ ዝተፈላዩ ሙሁራትን ፈላግትት ታሪኽ ደጋጊመ እሰምዕ እዩ።

ስለዚ፣ አብጊዜ ጉዳይ ምርምር ትገብሩ ሰባት፣ ገለ አንፈት ይኸነኩም እዩ ዝብል ሓሳብ አለኒ። እቲ ምንታይ ታሪኽ-ታሪኽ ስለ-ዝኮነ፣ ይንዋሕ ይሕጸር እቲ ሓቂ ክዘረብን ክጸሓፍን ስለ-ዘለዎ ክእንፍተልኩም እረድይ።

ብተወሳኺ፣ አብ መበል 19 ኸፍለዘመን፣ አብ ማይ አባሻውል ኪንዮ ኤርትራውያን፣ ብዙሓት ተጋሩ 'አብዝሓ ካብ ዓድዋን አክሱምን፣ ካብ አምሓራ 'ጎጃምን ጎንደርን' ካብ ደገ ኸአ የመናውያን፣ ቱርኽን ካል'ኦትን ይነብሩ ብምንባሮም፣ ንባጽዕ ወይ ንደገ ዝኸይድ ወድ ሓበሻ ዘብኡ አብ ማይ አባሻውል ይዕርፍ ምንባሩ፣ ብዙሓት ሰብ ጸጋ ዕድመ ይዛረቡ እዮም።

በዚ ኸአ ነጋድራስ አብ አባሻውል የዕሪፎም ምንባሮም ዝዛረቡ አለዉ። እቲ ሥነ ሞንት'ውን ብመገዲ አስመራ ናብ ባጽዕ እቲ ተመራጺይ መገዲ ብምንባሩ፣ በቲ መገዲ ምሕላፍ ንቡር እዩ ነይሩ።

በኒቶ ሞሶሎኒ አብ ስልጣን ምስ መጸ፣ ብፍላይ አብ ፈለማ 1920ታት ፋሽስታዊነት ብዕሊ ምስ ተገልጸ-አዋጅ እውን ምስ ተአወጀ፣ አብ እንዳ ማሪያም፣ አብዚ ከባቢ ዕዳጋ እንዳደርሁን ወዘተን ዝነበሩ ደቂ ሓበሻ አብዝሓ እቶም አብ ላዕሊ ዝተገጹን፣ እቶም ምስ አሉላ አባነጋ ከቲቶም ዝነብሩ ስራዊት አብ ሓዳርን አብ ካልእ ሕይወትን ተጸሚድም ፋሕ ኢሎም ናብር'ኦም ይመርሑን ዝነበሩ ብምል'ኦም፣ ካብቲ ፋሽስታውነት ዝተግሃደሉ ጊዜ፣ ካብ ጸርጊያ ማይ አባሻውል ንላዕሊ ጥራይ ሓበሻ ክነብር ከምዝተወሰነ ዝምስኽሩን ዝገልጹን ብዙሓት እዮም።

እዚ ሓሳብዎ ዘሎ ንመራጎዲ ተኸጎና ካብ ዝብል እዩ። እምበር እቲ ፍረ ነገሩ እንተስ በቲ እንተስ በቲ፣ ነጋድራስ ገብረሕይወት ኣብ ወደብ ባጽዕ ምስ በጽሑ፣ ከምቲ ኩልና ንፈልጦ ናብ ኤውሮጳ ናይ ምካድ ዕድል ኣጋጥምዎ እዩ።

ከምቲ ገለ ገለ ጸሓፍቲ ዝብልዎ ዘይኮነ ኸኣ፣ ኣብ ጀርመንን ኣብ ኦስትሪያንን እዮም ተማሂሮም እምበር ኣብ ኣውስትራሊያ ኣይኮነን።
ይቕጽል...”-5 ሓምለ 2016 ዓ/ም/ፈ.

=====////////////////=====////////////////=====

“ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝ፣ ብዛዕባ ሓደ ፀሓፊ ታሪኽ፣ ከማልኦ ወይ ከካትቶ ዘለዎ ነጥብታት ዓሊሞም እዚ ዝስዕብ ጽሑፍ ቕድሚ ሓደ ዘመን ኣቢሎም፣ ካብ ዝገለጽዎ ወሳንን ቐላስን ነጥብታት ነዚኣን ይመስላ።

- #ብመጀመርታ ንዝተገበሩ ፍጻሜታት ተዓዛቢ ልቦና ክህልዎ ኣለዎ።
- #ካልኣይ ንዝተፈጸሙ ፍጻሜታት ፍርዲ ንምሃብ ዘዩዳሉ ኣእምሮ ክውንን ኣለዎ።
- #ሓላፊይ፣ ንዝተዓዘቦን ንዝሃቦ ፍርድን ንምፍላጥ፣ ንፁር ሣውያ ቋኑቋ ክጥቀም ኣለዎ።

ኣብ ተን ሓጸርቲ ዕምሪ ሕይወቶም፣ ክልተ መጽሓፍቲ ጽሑፎም’ዮም። ንሳተን ድማ እዚኣተን ኢየን።

"ኣጤ ምኒሊክና ኢትዮጵያ"፥
"መንግስትና የሕዝብ ኣስተዳደር"

ነጋድራስ ገብረሕይወት፡ 24 ሰነ 1911 ዓ/ም/ሓ፡ ካብዛ ዓለም ብሞት ተፈልዮም። እንተኮነ ገሊኡም ጸሓፍቲ ታሪኽን ተመራመርትን፡ ኣብ መበል 31 ዓመቶም ኢዮም ሞይቶም ዝብሉ ኣሎዉ። ገሊኡም ድማ ኣብ መበል 33 ዕድሜኦም ከም ዝሞቱ ዝገልጹ ኣሎዉ ኢዮም። "ሰብ ካብ ዓቢይ ይኩን ካብ ንእሽተይ ስድራ-ቤት ይወለድ፣ ንገዛእ-ርእሱ ንዓቢይ ስራሕ ክዳልው ኣለዎ።"-ብዝብል ተጠቓሲ ሓሳብ እውን ይፍለጡን ይዝረኩን ኢዮም።-11 ሓምለ 2018 ዓ/ም/ፈ.

ኣብ መወዳእታ፡ ጽሑፍ ትሕዝቶይ ድማ ፈለማ እታ ቢቢሲ ትግርኛ ናብ ሕዝቢ ዝጸሓፍዎ ናባኹም ከብላ እዩ። ንዝተፈላለዩ ታሪኽ ሰሪሖም ዝሓለፉ ብምዝካሮም ድማ ከመሥግናም እፈቱ። ግን ድማ ኣብ ቲ ዝእረም ሸነኻቱ ካብ ዝኮነ ይኹን ወሃቢ ርእይቶ ሓሳብን ነቐፌታን ኣብ ዝመጸም እዋን ብድፍረትን ብቐሎትን ክቐበሉ ይግባእ። ዩ በሃሊ እዩ። ከምእተን ብመንግስትታትን ወድባትን ዞባና ዘለዎ ሃገራት ከምዘይትኩኑ ተስፋይ ወስን የብሉን። ቢቢሲ ካብ ኣተን ዘይትፍለይን ኣብነታዊትን ተዘይኸይና እሞ እንታይ መለሳ ኣሎዎ ኸደኣ።! እሞ ተስፋና ኣይተጸንቐቐን ኣሎ እሞ እታ ጽሑፍትን ኣብ መርበብ ሓበሬታ facebook እቲ ትካል ዝጸሓፍኸዎ ርእይቶ ኣላጊበ ከቐርበልኩም እረድይ።

~ “-ሃዋርያ ለውጢ፣ ሊቅ ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ መንዩ?
9 ጉንቦት 2021

ምንጪ ሰእሊ, DM
መግለጺ ሰእሊ, ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ

ብዙሕ ጊዜ ብዛዕባቶም ካብ ዞባና ዝመንጨዉ ፈሊጣን ዳርጋ ኣይጽሓፍንዮ፣ ዛንትኦምን ኣበርክቶኦምን ኣይንገረሎምንዮ። ሓደ ካብቶም ምኽንያታት ‘ካብ ንጉስ መን ኣብሊጹ ይፈልጥ?’ ካብ

ዚብል ሓሳብ ዝመንጨዎ ከይኩነ ኣይተርፍን።

እቲ ዝተወርሰ ባህሊ ንነገስታት ኢትዮጵያ፡ ሰማይ ብምስቃልን ነቶም ናይ ሓቂ ሃዋርያ ለውጢ ንክኾኑ ዝበቓዑ ዜጋታት ድማ ብምጉሳይ፣ ክዝንቶ ጸኒሑ።

ብሓፈሻኡ እቲ ዝቐርብ ዝነበረ ትንተና እቶም ዝሓለፉ ጉልታዊ ስርዓታት ድሑራትን፣ ነይሮም ተባሂሎቶ ብድብድቡ ዝስገር።

“ንኣብነታውያን ሃዋርያ-ለውጢ ሃሰው ኣብ እንብለሉ እዋን ብዛዕባ ህይወት ናይቶም ትምህርቲ ጸጊቦም ንሃገሮም ዘበርከቱ ምሁራን ሃገራውያን ኣሰሮም ንክንክተል ቅኑዕ ኩይኑ እረኽቦ” ይብል ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴ።

- ኣብ ገጠራት ትግራይ ዝነበር ህዝቢ ዝያዳ ሰብኣዊ ቅልውላዔ ኣጋጢምዎ ከምዘሎ ተገሊጹ
- ነብሰ ቕትለት ዝፍጽሙ ዘለዉ 'ዝተረሰዑ' ስደተኛታት

ሓቁዮ፣ ምልስ ኢልና ከነስትብህለሎምን ክንመሃረሎምን ዝግብኣና ጉዳያት ኣሎዉ፣ ሓደ ካብኦም ኣብኦም ዝሓለፉ ስርዓታት ሓሓሊፎም ሃዋርያ ለውጢ ነይሮም፣ ሓደ ካብኦም፡ ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴ'ውን ከም ዝመስከረሉ፡ ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ነበረ። ብነጋድራስ ዝፍለጥ ሸመት እንታይ ማለትዮ? መበል 19 ክፍለ ዘመን ኣብ ምውድኡ ነጋድራስ ኣገዳሲ ስልጣን ነበሮ፣ ናይ ሓደ ከተማ ምንቅስቃሳት ንግዲ፡ ምሕደራ ግምሩኽ፡ ቀረጽ ምእካብ ዘኣመሰሉ ስርሓት ኣብ ሲቪላዊ ስርዓት ኩይኑ ብመንግስቲ ዝተሓርየ ሰብ ናይ ነገድራስ ሸመት ይወሃቦ ነበረ። ድሓርዮ ብዝሓሸን ዝሓየለን ኣገባብ ብክንቲባነት ዝተተክኦ።

ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ሓደ ካብኦም ኣብ ወጻኢ ከይደም ክመሃሩ ዕድል ዝረኽቡ ዕውቀተኛ ነበረ። ሓኪም፡ ተመራማሪ ስነ-ቅጥባባ ኩይኑ ብሓፈሻዊ ፍልጠት ዝተዓደለ ኣዝዩ በሊሕ ሰብ ነበረ። ብዕድመ ግን ኣይተዓደለን። ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴ ንህይወት ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ግርም ገይሩ ኣብ ኢትዮጵያ-ኤንግላንድ ፕሮፌሰር ናንቀጽ ኣቢሉ ይገልጹ።
‘ኣብ ኢትዮጵያ ዘመናዊ ኣገባብ ስራሕ ንክታኣታቱ ህርድግ ዝብል ዝነበረ ምሁር ነበረ’ ኢሉ ይገልጹ።

ሓጺር ድሕረ-ባይታ ነጋድራስ ከመይ ይመስል?

ነጋድራስ ገብረሂወት፡ ብ30/7/1886 ኣብ ማይ ምሻም፡ ወረዳ ዓድዋ ተወልደ፣ እቲ ዜሕዝን ግን ብዕለት 1/7/1919 ኣብ ሰዊት ዕድሜኡ ካብዛ ዓለም ተፈልዮ።

ነጋድራስ ገብረሂወት ኣብቲ ህይወቱ ሰሲኑሉ ዝነበረ ዕድሚኡን ተኸብሩ። ከምኡ ዘኣመሰለ ገብብለል ክሳብ ዕድሜ ዝጸግብ ጸኒሑ እንተ ዝነበርሲ ክንደይኮን ንሃገሩ መበርከተ ነይሩ ኢልና ክንሓስብ ድማ ናይ ግድንንዮ።

ኣብቲ እዋንንቲ ሕማም ኢንፍሉወንዛ (ስፓኒሽ-ፍሉ) ኣብ ኤውሮጳን እስያን ልሒሙ፡ ጸኒሑ ኸኣ ኣብ ብዓለሙ ዝተላባዓሉ እዋን ነበረ፣ ኢትዮጵያ ኸኣ ኣብ ዓዘቕቲንቲ ሕማም ዝኣተወትሉ እዋን ነበረ። ነጋድራስ ገብረሂወት ከኣ ኣብ 33 ዕድሜኡ ኣብ ሃረር፡ ምሕደራ ኣታውን-ወጻእን ንግዲ እናኣታተወ፡ እቲ ምሕደራንቲ ኸኣ ኣብ ምሉእ ኢትዮጵያ ንምዝርጋሕ መደብ እናውጽኦ ኢዩ ዓሪፉ።

ብዘመኑ ሓደ ካብኦም ኣዝዮም ምሁራት ሰባት ከምዝነበረ ሰነዳት ታሪኽ ደጋጊሞም ይምስክሩሉ፣ እኳድኣ፡ ኣብ ፈለማ 20 ክፍለ ዘመን ኣብ ማሕበራዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ጽገና ንክትኣታቶ ብግብሪ ዝፈተነ፡ ሓሳቡ ኸኣ ኣብ ጽሑፍ ብመልክዕ መጽሓፍ ዘስፈረ ክኢላ ነበረ ይብል፣ ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴ።

ኣቦኡ፡ ሸቃ ባይከዳኝ፡ ኣብ ትሕቲ ንጉስ ነገስታት ሃጺይ ዮውሃንስ ኩይኖም ኣብ መተማ እናተዋግኡ ወደቐ፣ እዚ ብ9 መጋቢት 1889 ነበረ።

ብቲ ናይ ሸቡ ጥሜት ዝትኣታተወ ቅልውላው (1888-1892)፡ ከምኡውን ሞት ሃጺይ ዮውሃንስ (1889) ኣብቲ ዞባ፡ ምናዳ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ፡ ሓያል ነውጺ ኣኸተለ፣ ገብረሂወት ባይከዳኝ ኸኣ ኣብ ሸውዓተ ዕድሚኡ፡ ካብቲ ነውጺ ንምህዳም ምስ ሒዶት ብጸቱ ኩይኑ ንኤርትራ ኣምርሐ።

አብ ኤርትራ ምስ በጽሐ፡ ናብጎቲ ናይ ሚስዮናውያን ሽወደናውያን መካነ-ካምፖ - አብ ጥቓ እምኩሉ ዝበሃል አብ ገምገም ኤርትራ ዝነበረ ነቕጣኦም - ገጹ ተጎዕዞ፤ አብኡ ኸአ ተዓቕብ። እቲ መካነ-ካምፖ አብ ሞንጎ እምኩሉን ሕጥብሎን ጥቓ ወደብ ባጽዕ ስለ ዝነበረ ሓደ መዓልቲ መራኽብ ባሕሪ ንኸርኡ ንባጽዕ ወረደ። ገብረሂወት ባይከዳኝ አብ ባጽዕ ምስ በጽሐ ህይወቱ ንቅጽበት ዝተለወጠትሉ መዓልቲ ነበረት።

ገብረሂወት አብ ኤውሮጳ

ገብረሂወት ባይከዳኝ አብ ባጽዕ ዝበጽሓሉ እዋን ሓንቲ ዓባይ ናይ ንግዲ መርከብ-ጀርመን መልሕቕ ተኸላ ጸንሓቶ። ፕሮፈሰር ባህሩ ዘውዴ ከም ዝብሎ፡ ገብረሂወትን ኣዕሩኽቱን ንካፕተን ናይታ መርከብ ፍቓድ ሓቲቶም ነታ መርከብ ንክድህስሱ ደየቡ። ዑደቶም ምስ ወድኡ ገብረሂወት አብ ዉሽጢታ መርከብ ተደቢቑ ተረፈ።

እታ መርከብ ነቐለት፡ ንኤውሮጳ ገጸ ኸአ ጉዕዞኦ ጀመረት። እቶም ባሕረኛታት ንገብረሂወት አብ ዉሽጢታ መርከብ ምስ ረኽቡዎ ክመልስዎ ከም ዘይክእሉ ተረዲኡዎም ንኤውሮጳ ምስኦም ክገቡዓዝ ገደፉዎ።

እታ መርከብ አብ መድረሻኦ ምስ በጽሐት እቲ ካፕቱን ንገብረሂወት አብ ዑቕጥ ሓደ ርኽብ ስድራ-ቤት -ካብ ኣስትሪያ ምጃኖምዮ - ኣረከቡ።

ገብረሂወት ዕድል ገይሩ፡ እቶም ስድራ ብጽቡቕ ተቐበልዎ፤ ከም ዉሉዶም ንከዕብይዎ ኸአ ወሰኑ።

ገብረሂወት ኣይሓመቐን፤ አብ ትምህርቱ ነፍዕ፤ ክብል-ክብል ከኣ ቋንቋ ጀርመን ክመልኽ ጥራይ ዘይከኣነስ አብ ክብ ዝበለ ደረጃ ትምህርቲ በጽሐ።

እቶም ስድራ ኸአ ናይ ሕክምና ትምህርቲ ንክምሃር ናብ ዩኒቨርሲቲ-በርሊን ለኣኸዎ።

ትምህርቱ ምስ ኣጠናቀቐ ገብረሂወት አብ ኤውሮጳ ኣይተረፈን፤ እንታይ ድኣ፡ ብፍቓዱ ናብ ሃገሩ ተመልሰ። ናብ ኢትዮጵያ ዝተመልሰሉ እዋን ብቀዳምነት እቲ ዝቐሰሞ ትምህርቲ፡ ቀጺሉ ኸአ ቋንቋ ጀርመን፡ መጠነኛ ፈረንሳይኛ፡ ከምኡውን እቲ ዘይረስዎ ቋንቋ ኣዲኡ - ትግርኛ - ሒዙዮ ተመሊሱ።

ፕሮፈሰር ባህሩ ከም ዝብሎ፡ ገብረሂወት አብ ኢትዮጵያ ምስ ተመልሰ ቋንቋ ኣምሓርኛ ንክምሃር ናይ ግድን ኮነ፤ ብደገዝማቲ የጋዙ በሃብተ ኣቢሉ ኸአ ሓደ ንፉዕ መምህር ኣምሓርኛ ረኽበ፤ ንኣምሓርኛ ኸአ መለኸ፡ ካብ ደቀባት ኣብሊጹ ተማህሮ።

እኳድኣ ብኣምሓርኛ ኣዝዩ ምዕቡል ዝኾነ ናይ ምጽሓፍ ዓቕሚ ኣጥረየ። ብዓቕሙን ብልጫታቱን ተመሪጹ ኸአ ንንጉስ ዳግማዊ ምኒልክ ናይ ቀረባ ኣገልጋሊ ንክኸውን ተመርጸ።

ብጊዜ ዉግእ-ዓድዋ ገብረሂወት ወዲ ዓሰርተ ዓመት፡ አብ ኤውሮጳ በጽሒ ተማሃራይዮ ነይሩ።

ኣበርክቶ ነጋድራስ

ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ክልተ ዓበይቲ ስርሓትዮ ኣበርኪቱ - ብኣምሓርኛ - 1) ‘መንግስትና የህዝብ ኣስተድደር’፤ 2) ‘ኣጼ ምነሊክና ኢትዮጵያ’ ዘርእስተን መጻሕፍቲ።

እታ ቀዳመይቲ መጽሓፍ ብ1995 አብ ቋንቋ እንግሊዘኛ ተተርጉማ አብ ትሕቲ “State and Economy of Early 20th Century Ethiopia" ዚብል ኣርእስቲ ተሓትመት።

እታ ካልኣይቲ ኸአ ብ1993 ብፈረንሳይኛ ("L'Empereur Menelik et L'Ethiopie") ተተርጉማ ቀረበት። ንምጃኑ ‘መንግስትና የህዝብ ኣስተድደር’ ድሕሪ ሞቱዮ ተሓቲማ።

ፕሮፈሰር ባህሩ ዘውዴ ከም ዝብሎ፡ ነጋድራስ ገብረሂወት፡ ትሕዝቶ ናይታ ካልኣይቲ መጽሓፍ ንክትትግበር ተስፋ ኣንቢሩላ ነበረ።

እዚ ማለት፡ ዳግማዊ ምኒልክ ምስ ዓረፉ ዝተክእሎ ንጉስ - ኢያሱ 5ይ - ተገዲሱ ነቶም እማመታት አብ ግብሪ ብምውዓል ዘመናዊ ስልጣኔ አብ ኢትዮጵያ ከተኣታቱዮ ዝብል ተስፋን እምነትን ነበሮ፤ ኣይከኣነን ግን።

ነጋድራስ ገብረሂወት ኣይተሓገሱን፡ ግናኸ ጸዕሩ ቀጸለ። አብ ጽሑፉ ከም ዝርኣ በቶም አብ ኢትዮጵያ ዝነበሩ ትካላት ብቑዓት ብዘይምንባሮም ይሻቐል ከም ዝነበረ ክንርኢ ንኸእል።

ከምኡውን ብዛዕባ ቅርጺ ቀጠባ ሃገር፡ ዘይምዕሩይ ኣታዊ ዜጋታት፡ ኣብ ሞንጎ ኢትዮጵያን ምዕቡላት ሃገራትን ዝነበረ ንቀጠባ ሃገር ዝሃሲ ዘይምዕሩይ ንግዲ ... ወዘተ. ኣብሪሁ ጽሑፉን፡ ብሓቂ ቅድሚ ዘመኑ ዝነበረ ምሁር።

ኣብ ሓደ እዋን፡ ዳግማዊ ምክሊክ ሓሚሞምሉ ዝነበረ እዋን፡ ገብረሂወት ምስ እቴጌ ጣይቱ ስኒት ከም ዘይነበሮም ፕሮፈሰር ባይሩ ዘውዴ ይገልጽ፡ ብእኡ ምክንያት ከኣ ገብረሂወት ብ1909 ኣብታ ብእንግሊዝ ትግዛእ ዝነበረት ሱዳን ንሓጺር እዋን ተዓቕሞ ነበረ።

ገብረሂወት ካብ ሱዳን ንሃገሩ ክምለስ ከሎ ብሕማም ተጠቒሞ ኣብ ባጽዕ ንክዕቁብ ተገደደ። ኣብ ባጽዕ ሕክምኑ ኣጠናቂቑ ንሃገሩ ተመልሰ።

ንሃገሩ ምስ ተመልሰ እቲ ኣብ ሱዳን ዜስተብሃለሉ፡ ከምኡውን ኣብታ ብጣልያን ትግዛእ ዝነበረት ኤርትራ ዝረኣዮም ምዕባሌታት ምስቲ ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ ኩነታት ብምምዛን ንናጻ ኢትዮጵያ ተመሳሳሊ ምዕባሌ ክምነየላ ጀመረ፤ ኣስዲቡ ቀልቡ ኢትዮጵያ ብከመይ ኣገባብ ከም እትምዕብለ ኣብ ሓሳቡን ስራሑን ማእከላይ ቦታ ከም ዝሓዘ ፕሮፈሰር ባይሩ የዘንቱ።

ገብረሂወት፡ ከምቲ ክብ ኢሉ ዝተጠቐሰ፡ ድሕሪ ወግእ ዓድዋ ዳግማዊ ምክሊክ ዜድሊ ለውጥታት ከተኣታትዉ ኣይከኣሉን ካብ ዚብል ሓሳብ ነቒሉ፡ ተስፋኡ ኣብ ልጅ ኢያሱ ኣሕደረ። ልጅ ኢያሱ ግን እቲ ዝተገብረሎም ትጽቢት ኣየማልኡን፤ እቲ ለውጢ ብተፈሪ መኰነን (ድሓር ብስም ሃጻይ ሃይለስላሴ ኣብ ስልጣን ዝደየቡ) ከተኣታቶ ተስፋ ተነብረሉ።

ንጉስ ሃይለስላሴ፡ ብቕዓት ገብረሂወት ርእዮም ኣብ ክብ ዝበለ ሓላፍነት ዘሎዎ ስራሕ መንግስቲ ቆጻርዎ።

ነጋድራስ ገብረሂወት ከም ዋና-ተቋጻጸሪ ናይቲ ካብ ኣዲስ ኣበባ ንጁቡቲ ዝህነጽ ዝነበረ ሓዲድ ባቡር፡ ከምኡውን ብ1917 ነጋድራስ ዲረዳዋ ከዳይኑ እናገልገለ ኣብ 33 ዕድሜኡ ካብዛ ዓለም ተፈልየ። ድሕሪ ሞቱ፡ እቶም ንሱ ዘቕርቦም ዝነበሩ ንቐጠባ ሃገር ዘርእዩ ሓሳባት ንዝሰዓቡ ምህሩን ወለዶታት ጸልዩዎምዮ፤ ምናዳ እቶም ኣብ ፈለግ 70ታት ዝነበሩ ኣብዮታውያን።”

=====////////////////////=====

#ቢቢሲ ትግርኛ፡ ኣብ'ዚ እውን ዝእረም ነጥብታት ኣሎዎ። ንሱ ድማ ንገሊኡ ንምጥቃስ ዝከኣኸል-ሓደው፡ ኣዲኡ ናብ ኣስመራ ዝኸዳ፡ ሓማሴናዊ ሰብኣይ ብምእታወን እዩ እምበር ምስ ብጾቱ ኮይኑ ኣይኮነን ከይዱ። ካልኣይ ድማ ኣብ ወረዳ ዓድዋ ዘይኮነሲ ኣብ ኣውራጃ ዓድዋ ኢዩ። ኣብኡ ብዝሞተ ኸኣ ኣብ ዓዲ ኣዲኡ ኢዩ ነይሩ።

#ካልእ ኣብ ኣስመራ ኣብ ከባቢ ኣባሻውል ብምጽናሕ ናብ ባጽእ ወሪዱ። ኣብ እምኩሉ ዝነበረ ቤት-ትምህርቲ ሽወደናውያን ድማ ተማሂሩ እዩ።

#ኣብ ጉዳይ ኣማውትኡ ዝምልኸት ተኮነ ብሕማም ኢዩ ሞይቱ ተባሂሉ ብመንግሥቲ ተወርዮን ተጻሒፉን እምበር ብኢደ ሰብ ምኳኑ'ውን ካብ ስድራ እንዳ ጳውሎስ መንኣመናን ኮነ ኣባላት ስድራቤቶም ይዝረብዮ። ገለ ጸሓፍቲ'ውን ነዚ ሓሳብ'ዚ ይጠቐስዎ ኢዮም።

#ብዝኮነ ቢቢሲ ትግርኛ ብዙሕ እርማት ካብ ዝተፈላለዩ ሰባት ተዋሂብኩም፡ እንተኮነ ሓንጎፋይ ኢልኩም ክትቅበሉ ስለ ዘይትረኣዩ-ካብ ሎሚ ንደሓር ብስሩዕ ታዕሊቕ ክወሃበኩም ግድን ክኸውን ኣሎዮ።

#ኣብ'ዚ 3 ዓመት ዳርጋ ይገብር ካብ ዝከታተሎ-ዳርጋ ንሱ ኢዩ ዘሎ ትዕዘብተይ-ብርኽት ዝበለ ርእይቶን ነቕፌታን ወ.ሒ.ዝኩም ከማን ፍጹም ክትእርሙ ወይ ምላሽ ክትህቡ ኣስተውዒለ ኣይፈልጥን እዩ።

#ኣነ ድማ ነዚ ዝብሎ ዘለኹ ነጥብታት፡ መርትዖን ሥነ ሞጎትን ስለ-ዘለኒ-መድረኽ ፍጠራና ኢልናኹም ሓንጊድኩም እምበር፡ ድልው ኢዩ ድሕሪ ደጊም፤ ብፍላይ ኣብ መዳይ ታሪኽ ዝምልከት ተኮይኑ ኢሂን ምሂን ክብል ኹነ ብሓሳብ ንሓሳብ ኣብ መድረኽ ንኣይተት ፍትሕን ርትዕን ክበሃሃልን እረድይ እዩ።

ምሥግና፡ -

- ወሳንን ቐላስን ምስጋና ንፈጣሪ ኹሉ ዓለም ዝኩነ ኣምላኽ ይኹነለይ-እቲ ምንታይ ሳላ ናቱ ሳህልን ምሕረትን ነዚ ክገብር ስለዘክኣለኒ እብል።
- ኣብ`ዚ ዝሓለፉ 30 ዓመታት ኣቢሉ ይኸውን ብፍላይ ድማ ኣብ መባእታ ደረጃ ተምሃራይ ቤት ትምህርቲ ኮምቦኒ (እድገት) ከለኹ፡ ታሪኽ ክፈቱን ፖለቲካ ክከታተልን ዝገበሩኒ መምሃራይን ኣያታተይን ይኹን ካብጎቲ መቃን ጊዜ ኣትሒዢ ዘንብብክዎም መጽሓፍቲ፣ መጽሔታትን ጋዜጣታትን ኩነ ምርምራውን መጽናዕታውን ወረቓቕትን ኣዝማድን ቤተሰብን እንተላይ ኣድነቕቶምን ብልቢ ከመስግን እፈቱ።
- ንትካል ቢቢሲ፡ ፈነወ ቋንቋ ትግርኛ ድማ እወንታዊ ግደኩምን ተራኹም ስለ ዚዕዝዝ ምስጋናይ ይብጻሕኩም ክብል እረድይ።